

Коли соціальні взаємини осмислюються не тільки в категоріях «чільний – підлеглий», а й в категоріях «взаємна повага», «відповідальність» і «служіння» один одному. Петро закликає жити в душі рівності і свободи, самосвідомістю есхатологічного народу Божого. Громада стала частиною ізраїльського минулого. Ряд привілеїв, колись даних Ізраїлю, тепер належить і їй. Вона стала частиною історії результату через нове народження, прийнявши на себе мету і долю Ізраїлю, що реалізувалася в слові і дії Христа. Ймовірно, така самосвідомість втягнула громаду в конфлікт (2:12; 4: 4, 12), в якому вона не була провокатором, проте якого не могла уникнути» [6, с. 51–52]. Являючи нову соціальність у церковному середовищі, християн зможуть впливати на загальний соціальний контекст, поступово реформуючи суспільство. «Петро пропонує не пряме революційне втручання в соціально-політичні інститути, що неминуче веде до насильства, але довгострокову перспективу подолання політичної, економічної, сімейної несправедливості наслідують Христа» [6, с. 54]. Такий соціальний реформізм не передбачає згоди на будь-які дії влади, але свідому діяльність по розбудові іншої соціальності, яка б кінець-кінцем перемогла б наявний соціальний порядок. Рисами, які мають привернути симпатії суспільства, мали бути не лише солідарність та любов всередині церковних громад, але і більша свобода [6, с. 54–55].

Підсумовуючи наше дослідження української протестантської політичної теології, можемо сказати, що вона не спрямована на соціальну критику, боротьбу за владу, вплив на суспільство. Ідеалом такої політичної теології є представлення для суспільства есхатологічної реальності царства Божого як альтернативи стратегіям панування і насилля.

Список використаних джерел

1. Денисенко А. Политический мотив книги Исход: верность Бога в ситуации угнетения и несправедливости / Анатолий Денисенко // Христианская мысль. – №8. Церковь и политика. – К.: Украинская евангельская теологическая семинария, 2014. – С.26–43.
2. Брюггеман У. Пророческое воображение / Уолтер Брюггеман / Пер. с англ. С. Корниенко. – Черкассы: Коллоквиум, 2012. – 231 с.
3. Сторки А. Иисус и политика: Противостояние властей / Алан Сторки. – Черкассы: Коллоквиум, 2008. – 391 с.
4. Райчинец Ф. Есть ли социальная и политическая позиция у Евангельских Церквей Украины / Федор Райчинец // Форум 20. Двадцать лет религиозной свободы и активной миссии в постсоветском обществе. – К.: Дух и літера, 2011. – С.318–333.
5. Райчинец Ф. Политически-аполитичный Иисус / Федор Райчинец // Христианская мысль. – №8. Церковь и политика. – К.: Украинская евангельская теологическая семинария, 2014. – С.5–25.
6. Тацон Р. Церковь и государственная власть. Перспектива Павла (Рим. 13:1–7) и Петра (1Пет. 2:11–17) в сравнении: попытка контекстуализации / Радислав Тацон // Христианская мысль. – №8. Церковь и политика. – К.: Украинская евангельская теологическая семинария, 2014. – С.44–69.

References

1. Denisenko A. Politicheskiy motiv knigi Iskhod: vernost' Boga v situatsii ugneteniya i nespravedlivosti / Anatoliy Denisenko // Khristianskaya mysl'. – №8. Tserkov' i politika. – K.: Ukrainskaya yevangel'skaya teologicheskaya seminariya, 2014. – S.26–43.
2. Bruyggeman U. Prorocheskoye voobrazheniye / Uolter Bruyggeman / Per. s angl. S. Korniyenko. – Cherkassy: Kollokvium, 2012. – 231 s.
3. Storiki A. Iisus i politika: Protivostoyaniye vlastey / Alan Storiki. – Cherkassy: Kollokvium, 2008. – 391 s.

4. Raychinets F. Yest' li sotsial'naya i politicheskaya pozitsiya u Yevangel'skikh Tserkvey Ukrainy / Fedor Raychinets // Forum 20. Dvadtsat' let religioznoy svobody i aktivnoy missii v postsovetskom obshchestve. – K.: Duh i lntera, 2011. – S.318–333.

5. Raychinets F. Politicheski-apolitichnyy Iisus / Fedor Raychinets // Khristianskaya mysl'. – №8. Tserkov' i politika. – K.: Ukrainskaya yevangel'skaya teologicheskaya seminariya, 2014. – S.5–25.

6. Tatyun R. Tserkov' i gosudarstvennaya vlast'. Perspektiva Pavla (Rim. 13:1–7) i Petra (1Pet. 2:11–17) v sravnenii: popytka kontekstualizatsii / Radislav Tatyun // Khristianskaya mysl'. – №8. Tserkov' i politika. – K.: Ukrainskaya yevangel'skaya teologicheskaya seminariya, 2014. – S.44–69.

Podorozhnyy Y. A., competitor of the Department of Cultural Studies of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), zxc@gmail.com

Ukrainian Protestant political theology

The article analyzes the features of the Protestant variant of Ukrainian political theology. It is proved that Ukrainian Protestant political theology is based on the key ideas of modern biblical theology. According to this theology, Christ criticizes the policy of domination and rebellion, offering a social policy of moral activity to improve society through the renewal of solidarity, justice, and love. Instead of supporting the government or the opposition, the church must theoretically and practically prove the possibility of social life according to higher values. Society needs a transcendental ideal, the height of which is a critical analysis of the existing socio-political system. In practice, the church must represent a new social reality that acts as «true» in relation to the «illusory» reality of society. Political theology is the realization of the prophetic function of the church, since it shows what the society should be in the eschatological perspective in order to meet the dignity of man and God's plan of humanity.

Keywords: political theology, modern theology, Protestantism, social doctrine of the church, solidarity, justice.

***

УДК 165.191-028.42

Вашкевич В. М.,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

Світоглядно-філософські основи науки і проблема демаркації

Розгляд параметрів наукової картини світу був би не повний без аналізу її філософських основ. Ця тематика належить до такої предметної галузі, як філософія науки – філософського напрямку, який обирає своєю основною проблематикою науку як епістемологічний і соціокультурний феномен.

Як напрямок філософія науки представлена оригінальними концепціями, які пропонують різні моделі розвитку науки та епістемології. Вона зосереджена на виявленні ролі і значимості науки, характеристик когнітивної, теоретичної діяльності.

Ключові слова: світоглядно-філософські основи науки, проблема демаркації, епістемологічний, соціокультурний феномен.

Філософія науки вивчає будову наукового знання, закономірності його розвитку, методи наукового дослідження.

В літературі виділяється загальна філософія науки і філософія науки спеціальна [1, с. 264].

Філософія науки загальна – дисципліна, що репрезентує в узагальненому вигляді становище філософії базових наук. з приводу статусу загальної філософії науки немає згоди: не цілком ясно, чи є вона в основному номінальною або ж концептуальною дисципліною, чи представляє вона дані філософії окремих наук в лаконічних мовних скороченнях або ж вона виробляє свої, актуальні для всіх концепти. На наш погляд, друга точка зору знаходить менше підтвердження, ніж перша. Як правило, від імені загальної філософії науки повідомляють досить банальні положення і лише їх конкретизація на базі матеріалу філософії окремих наук

додає їм життєву заостреність. Можна, наприклад, міркувати про аксіоматичний метод взагалі, але лише при зверненні до логіки і математики він набуває актуальності. Від імені загальної філософії наук часто виступають філософи, малокомпетентні в галузі наук. При цьому за філософію науки видаються метафізичні за своєю суттю положення.

Найважливіше завдання загальної філософії науки полягає у вивченні на метарівні міждисциплінарних зв'язків.

Спеціальна філософія науки – сукупність дисциплін, кожна з яких є філософією тієї чи іншої конкретної науки, наприклад, філософія математики, філософія біології, філософія фізики, філософія економіки і т.д. [1].

Крім філософії науки, формувалися також філософія історії, філософія культури, філософія техніки – значно розширювалася філософська проблематика, що було відповіддю на потреби у нових філософсько-світоглядних знаннях.

У спеціальній літературі становлення філософії науки розмежується на етапи залежно від домінуючої у відповідний період проблематики загальної спрямованості досліджень.

Як особлива галузь філософських досліджень, філософія науки сформувалася в XIX ст. в роботах англійського філософа і історика науки В. Уелла, його співвітчизника Дж. С. Мілля, родоначальника позитивізму О. Конта і ряду інших філософів і учених. Звичайно, і до цього філософи немало міркували про науку, але робилося це в рамках загальних уявлень про природу людського мислення, одним з вищих проявів якого оголошувалося наукове пізнання.

Певні міркування про засоби людської діяльності знаходимо вже у Платона й Аристотеля. В епоху Відродження спостерігаються перші прояви взаємодії між наукою і технікою.

Напередодні Нового часу (XVI – XVII ст.) типовим був поділ усіх знань, мистецтв та вмінь на два розділи: *artes mechanical* (механічні мистецтва) та *artes liberalis* (вільні мистецтва).

Суттєвий внесок у розроблення філософії науки зробили Е. Дюркгейм, М. Вебер, А. Бергсон, Ж. Еллюль, німецькі філософи Е. Кассірер, М. Гайдеггер, Ф. Рапп, Г. Рополь, американські філософи та соціологи Д. Белл, Р. Айріс, А. Тоффлер, Х. Сколімовські, Р. Мертон, англієць Дж. Бернал та ін., а також такі філософські течії, як неокантіанство, позитивізм та наукознавство.

Термін «філософія науки» вперше з'явився в роботі Е. Дюрінга «Логіка і філософія науки» (Лейпціг, 1878). Намір Е. Дюрінга побудувати філософію науки як «не лише перетворення, але і істотне розширення сфери логіки» не було ним реалізований, проте дана термінологічна новація виявилася своєчасною.

Проблематика філософії науки (структура і розвиток наукового знання) сходить до Платона і Аристотеля. З формуванням науки Нового часу філософія науки в єдності з теорією пізнання стає важливою галуззю філософського дослідження в роботах Ф. Бекона, Декарта, Лейбніца, д'Аламбера, Дідро, Канта, Фіхте, Гегеля, пізніше – Б. Больцано, який ще обмежується терміном «науковчення». Стан і значення сучасної філософії науки визначається місцем науки в суспільстві, у світогляді, а також набором її внутрішніх, історично сформованих понять і проблем. У XX ст. філософія

науки виступає також як один з найбільш технічно складних розділів професійної філософії, що використовує результати логіки, психології, соціології і історії науки, що є по суті міждисциплінарним дослідженням. У такій якості вона оформилася у першій половині XX ст. Але як філософський напрям вона склалася століттям раніше і була орієнтована на аналіз передовсім когнітивних або епістемологічних вимірів науки. Тут філософія науки виступає як сукупність філософських течій і шкіл, що утворюють філософський напрям, який сформувався в ході поетапного розвитку і відрізняється внутрішнім різноманіттям (позитивізм, неопозитивізм і постпозитивізм, деякі течії в неокантіанстві, неорационалізмі, критичний раціоналізм). В той же час філософія науки продовжує існувати в рамках таких філософських вчень, в яких аналіз науки не є головним завданням (марксизм, феноменологія, екзистенціалізм, неотомізм). У першому випадку проблематика філософії науки практично вичерпує зміст філософських концепцій, в другому – аналіз науки вбудований в загальніші філософські контексти і детермінований ними. Проте в цілому тематика філософії науки, її концептуальний апарат і основні проблеми визначаються перш за все в рамках філософії науки як особливого філософського напрямку і лише завдяки йому потрапляють у фокус уваги інших філософських шкіл і течій.

Як філософська дисципліна філософія науки поряд з філософією історії, логікою, методологією, культурологією виникла як необхідність осмислити соціокультурні функції науки в умовах НТР. Ця молода дисципліна заявила про себе тільки у другій половині XX ст.

Предметом філософії науки є загальні закономірності і тенденції наукового пізнання, як особливої діяльності по творенню нових наукових знань, взятих у їх історичному розвитку і розглядуваних у історично змінному соціокультурному контексті.

Торкаючись основних напрямків філософії науки, слід зазначити, що її попередницею є гносеологія XVII – XVIII ст., в центрі якої було осмислення суті наукового знання і методів його одержання. Гносеологічні питання були центральною темою класичного етапу філософії Нового часу – від Рене Декарта і Джона Локка до Іммануїла Канта. Як окремий напрямок філософія науки сформувалася у XIX ст. У її розвитку виділяють декілька етапів.

Позитивізм. Позитивізм у своєму розвитку проходить ряд стадій – перший позитивізм, другий позитивізм (емпіріокритицизм) і третій позитивізм (логічний позитивізм, неопозитивізм). Загальна їх риса – емпіризм, який виходить від Ф. Бекона, та неприйняття метафізики, під якою позитивісти розуміють класичну філософію Нового часу – від Декарта до Гегеля). Крім того, для позитивізму характерний однобічний аналіз науки: вважається, що наука суттєво впливає на культуру людства, в той час, як сама вона підпорядкована тільки своїм внутрішнім законам і не піддається впливові соціальних, історичних, естетичних, релігійних та інших чинників.

Постпозитивізм. Постпозитивізм – збірна назва багатьох різних концепцій, у чомусь близьких, а в чомусь протилежних. Всі вони виникли як спроби покращити позитивізм.

Критичний раціоналізм К. Поппера. Замість процедури верифікації, яка займає центральне місце в концепції логічних позитивістів, Карл Поппер увів процедуру фальсифікації.

Концепція дослідницьких програм І. Лакатоса. Сам Лакатос (учень Поппера), називав свою концепцію «удосконаленим фальсифікаціонізмом». Він увів поняття дослідницької програми, що дозволило більш реалістично описати історію науки. За Поппером, при появі фальсифікуючого прикладу теорія повинна бути відкинута. У концепції ж Лакатоса розглядається не окрема теорія, а їх група – «дослідницька програма» – яка складається з жорсткого незмінного ядра і захисного пояса додаткових гіпотез. При появі фальсифікуючого факту ядро зберігається, а захисний пояс змінюється.

Концепція історичної динаміки науки Т. Куна. Томас Кун увів у філософію науки такі поняття, як наукова парадигма, наукове співтовариство, нормальна наука і наукова революція. За Куном, розвиток науки відбувається стрибками.

«Анархістська епістемологія» Пола Фейєрабенда. Основний принцип Пола Фейєрабенда – «anything goes» (все дозволено).

На думку В. А. Канке, філософія науки – це мета-наука, предметом якої є критика, проблематизація і тематизація базових наук [1, с. 263]. Філософія певної науки відбулася лише в тому випадку, якщо відповідні метанаукові міркування утворюють зв'язну сукупність положень, деяке ціле, що інституціалізоване науковим співтовариством. Пояснимо ситуацію деякими прикладами. За часів Ньютона фізика була, але не було філософії фізики, яка склалася лише на початку ХХ ст. За часів А. Сміта була економіка, але філософія економіки з'явилася лише в кінці ХІХ ст. завдяки, зокрема, роботам Дж. М. Кейнса. Вік будь-якої базової науки, від математики до юриспруденції, завжди більше віку відповідної філософської науки. Деколи представники базових наук відносять до філософів неприхильно. Їм здається, що всі труднощі базових наук можуть бути сповна успішно здолані без виходу за їх межі. Ця думка не відповідає дійсному стану справ. До того ж слід враховувати, що навіть геніально обдаровані учені раз у раз здійснюють зовсім не малоістотні філософські помилки. А. Енштейн, наприклад, побудував модель статичного Всесвіту. А чому саме статичною? У самому його виборі містилася філософська помилка.

Філософія науки виконує важливе нормативно-критичне завдання – привести науково-пізнавальну діяльність у відповідність з деяким методологічним ідеалом [2, с. 218]. Передумовами висунення цього завдання на перший план з'явилася різке зростання соціальної значущості наукової праці, професіоналізація наукової діяльності, становлення її дисциплінарної структури в ХІХ ст. На першому етапі розвитку філософії науки у фокусі її уваги виявилася головним чином проблематика, пов'язана з дослідженням психологічних і індуктивно-логічних процедур емпіричного пізнання. Зміст другого етапу еволюції філософії науки (1900-1920) визначався в основному осмисленням революційних процесів, що відбувалися в підставах науки на рубежі ХІХ–ХХ століть. Центральними фігурами даного етапу стали як філософи, так і видатні учені (Е. Мах, М. Планк, А. Пуанкаре, П. Дюем,

Е. Кассирер, А. Енштейн тощо). Це визначило та обставина, що головним предметом аналізу стали змістовні основоположення науки (перш за все теорії відносності і квантової механіки). Наступний період (1920-1940) можна позначити як аналітичний. Він багато в чому надихався ідеями раннього Л. Вітгенштейна і визначався програмою аналізу мови науки, розробленого класичним неопозитивізмом (Віденський гурток і Берлінська група – М. Шлік, Р. Карнаш, Ф. Франк, О. Нейрат, Г. Рейхенбах і ін.). Своє завдання неопозитивістська філософія науки бачила в тому, аби прояснити логічними методами відношення між емпіричним і теоретичним рівнями знання, усунути з мови науки «псевдонаукові» твердження і сприяти створенню уніфікованої науки «псевдонаукові» твердження і сприяти створенню уніфікованої науки за зразком математизованого природознавства. Поняття науки взагалі зводилося при цьому до того, що англійці називають «science» – природознавство. В рамках пізнього неопозитивізму 1940 – 1950-х рр. важливе місце займає іманентна критика догм емпіризму – емпіричного редукціонізму і дихотомії аналітичних і синтетичних думок. Цьому сприяло ретельне вивчення логіки наукового пояснення, дослідження питання редукції теорій і побудова реалістичних і інструменталістських моделей структури наукових теорій (Н. Кемпбелл, У. Куайн, Е. Нагель, У. Селларс, К. Гемпель, Р. Брейтвейт, П. Бріджмен). Поняття науки розширюється, предметом дослідження стає історія, зокрема статус історичних законів і функції історичного пояснення. До цього ж етапу філософії науки з відомими обмовками може бути віднесена і концепція логіки наукового дослідження. К. Поппера, центральними моментами якої стала критика психологізму, проблема індукції, розмежування контексту відкриття і контексту обґрунтування, демаркація науки і метафізики, метод фальсифікації і теорії об'єктивного знання. Вже в рамках аналітичного етапу філософії науки починають піддаватися критиці основні догми неопозитивізму. Ця тенденція посилюється до кінця 1950-х рр., коли обговорюється знаменита робота У. Куайна «Дві догми емпіризму», з'являється переклад книги К. Поппера «Логіка наукового дослідження» англійською мовою роботи Т. Куна, М. Полані, Н. Гудмена, Н. Хенсона.

Паралельно аналітичній філософії науки висуваються різні парадигми вивчення науки як соціально-культурного феномену в рамках соціології знання (М. Шелер, Д. Мангейм) і соціології науки (Л. Флек, Ф. Знанецький, Р. Мертон). Предметами дослідження стають зв'язок наукового співтовариства з певними стилями мислення, соціальні ролі і ціннісні орієнтації учених, амбівалентність наукових норм. В цілому, допускаючи соціальну природу і обумовленість наукового знання, соціологи продовжували розглядати природознавство і математику як об'єктивне знання, що дає незалежний від індивіда і суспільства образ реальності. В цьому відношенні значно більш послідовною виявилася соціальна історія науки радянського історика Б. Гессена, яка познайомила західних учених і філософів з можливостями марксистського підходу і зробила помітний вплив на перспективи аналізу науки. Постпозитивістський етап у розвитку філософії науки пов'язаний з дискусіями між представниками

«історичної школи» і «критичного раціоналізму». Головними темами стали можливість реконструкції динаміки звання і неусувність соціокультурних детермінант пізнання (М. Полані, С. Тулмін, Н. Хенсон, Т. Кун, І. Лакатос, Дж. Агассі, П. Фейсрабенд, К. Хюбнер, Г. Шпіннер, Л. Лаудан і ін.). На цьому етапі філософія науки перетворюється на міждисциплінарне дослідження.

Починається взаємовплив філософії і ряду соціальних і наукознавчих дисциплін, через що відбувається розмивання наочних і методологічних кордонів між філософією науки, соціальною історією науки, соціальною психологією і когнітивною соціологією науки. Відповіді на питання, поставлені в загальному вигляді філософами, дають соціологи і історики в аналізі конкретних пізнавальних ситуацій (case studies). Вчений хімік і соціальний психолог М. Полані критикує поняття «об'єктивне знання» К. Поппера у своїй концепції «особистісного знання». Історик фізики Т. Кун висуває альтернативу попперівській теорії розвитку наукового знання як «перманентній революції», даючи протилежну інтерпретацію революцій в науці. Прибічники Франкфуртської «критичної теорії» формують програму «Фіналізації науки», що передбачає соціальну орієнтацію науково-технічного прогресу (М. Беме, В. Крон). Автори «сильної програми» в когнітивній соціології науки (Б. Варне, Д. Блур) розкривають мікросоціальні механізми виробництва знання з соціальних ресурсів. Етнографічні дослідження науки (К. Кнорр-Цетіна, І. Елкана) і аналіз наукової комунікації і дискурсу (Б. Латур, С. Вулгар) доповнюють картину за допомогою мікросоціологічних методів, що показують, як наукове знання конструється з вмісту діяльності і спілкування учених (в ході переписування наукових протоколів, в процесі наукових і навколо наукових дискусій).

Різноманіття підходів в рамках сучасної філософії науки робить можливою їх типологізацію, лише удаючись до комплексних оцінок. Так, нормативістська орієнтація у філософії науки може бути представлена у двох варіантах. Перший, логіцистський варіант передбачає перебудову наукового мислення відповідно до тих або інших стандартів і критеріїв (логічний емпіризм). Другий, історичистський варіант будується на аналізі історії науки як системи нормативно значимих висновків з неї (Дж. Холтон). Тут же робляться спроби логіко-методологічної експлікації історико-наукового матеріалу (семантична модель наукової теорії П. Суппеса, Ф. Саппе, М. Бунті), в рамках «критичного раціоналізму» пропонуються фальсифікаціоністські моделі і методології дослідницьких програм. Схожі установки розділяють структуралістська концепція наукових теорій Дж. Сніда і В. Штегмюллера, конструктивістська філософія науки П. Лоренцена, Ю. Міттельштрасса. Дескриптивістські тенденції отримали розвиток в «історичній школі» філософії науки і когнітивної соціології науки, представники якої прагнули до конкретного дослідження тих або інших епізодів історії науки і брали на озброєння методи соціології і антропології наукового знання, феноменологічні і герменевтичні установки.

В процесі розвитку філософії науки склалося декілька типових уявлень про природу і функції філософії науки. Одне з них свідчить, що філософія науки є формулюванням загальнонаукової картини світу,

яка сумісна з найважливішими науковими теоріями і заснована на них. Згідно іншому, філософія науки є виявлення передумов наукового мислення і тих підстав, які визначають вибір ученими своєї проблематики (підхід, близький до соціології науки). Далі, філософія науки розуміється як аналіз і прояснення понять і теорій науки (неопозитивізм). Нарешті, найбільш поширено переконання, що філософія науки є метанаукова методологія, що здійснює демаркацію між наукою і не наукою, тобто визначає, чим наукове мислення відрізняється від інших способів пізнання, які основні умови коректності наукового пояснення і який когнітивний статус наукових законів і принципів, які механізми розвитку наукового знання. Стрижнева проблематика філософії науки істотно змінювалася в процесі її еволюції. На початку століття у фокусі уваги знаходилися, по-перше, ідея єдності наукового знання і пов'язане з нею завдання побудови цілісної наукової картини світу, аналіз понять детермінізму, причинності, простору і часу, співвідношення динамічних і статистичних закономірностей. Другим елементом традиційної тематики філософії науки стали структурні характеристики наукового дослідження – співвідношення аналізу і синтезу, індукції і дедукції, логіки і інтуїції, відкриття і обґрунтування, теорії і фактів. З 1920-х рр. на перший план виходить проблема демаркації – розділення науки і метафізики, математики і природознавства, природничо-наукового і соціально-гуманітарного знання. Великої значущості набуває в цей час проблема емпіричного обґрунтування науки, питання про те, чи можна побудувати всю науку на фундаменті чисто емпіричного знання. З емпіричним редукціонізмом тісно пов'язано питання про статус і значення теоретичних термінів, аналіз їх редукції до емпіричних, а також їх інструментального, операціонального і онтологічного сенсів. Усвідомлення відносної самостійності теоретичного і емпіричного рівнів наукового знання переводить проблему обґрунтування науки у вивчення процедур верифікації, дедуктивно-номологічного пояснення, підтвердження, фальсифікації.

У 1960-х рр. проблематика філософії науки істотно оновлюється. В рамках критики, а потім взагалі відмови від фундаменталістських програм, що передбачали принципову можливість редукції всієї сукупності наукового знання до деяких далі нерозкладним і достовірним елементам досвіду, вводяться інтегральні поняття, орієнтовані на соціокультурний підхід до проблеми підстав наукового знання. Відроджується інтерес до метафізичних (філософських) вимірів науки. Від проблем структури наукового знання аналіз зміщується до проблем його зростання, оспорується кумулятивні моделі розвитку науки. Для пояснення природи наукових революцій вводиться поняття несумісності. Набуває нового вмісту поняття наукової раціональності, на базі якого у філософії науки формуються критерії науковості, методологічні норми наукового дослідження, критерії вибору і прийнятності теорій, здійснюється раціональна реконструкція епізодів історії науки. Виникає стійка тенденція історизації філософії науки, у зв'язку з чим співвідношення філософії і історії науки висувається в число центральних проблем. Розширення наочного поля філософії науки знаменує собою аналіз світоглядних і соціальних проблем

науки. В зв'язу з цим постає питання про соціальні обумовленість і детермінацію наукового знання, про співвідношення науки і інших форм раціональності, про можливість інтерналізму і екстерналізму як підходів до реконструкції розвитку наукового знання. Важливу роль починають грати поняття «Неявне знання», «парадигма», «тема», «ідеали природного порядку», «традиція», «соціальна образність», «історичні ансамблі», «наукова картина світу», «стиль наукового мислення».

На рубежі 1970 – 1980-х рр., коли основні постпозитивістські концепції філософії науки були вже розроблені і обговорені, намітилося зрушення проблематики у двох різних напрямках. По-перше, представники цієї дисципліни стали уважніші до епістемологічних підстав моделей, що висуваються ними, що привело до поживлення дискусій про реалізм і інструменталізм, до детальнішого обговорення проблеми концептуальних каркасів і т. п. Ще помітніше зрушення пов'язане з поширенням напрацьованих у філософії науки (в основному на матеріалі природознавства) моделей на аналіз соціальних і гуманітарних наук. на додаток до традиційного філософсько-методологічного аналізу історичної науки (як антиподу «наук про природу») стали активно розвиватися методологія економічної науки, філософсько-методологічний аналіз психології, соціології, соціальної антропології і інших наук про людину. В той же час тенденції, пов'язані з переоцінкою ролі науки в сучасному житті, з протистоянням сциєнтизму і анти сциєнтизму, розвитком контркультурних і релігійних течій, призвели до кризових явищ в рамках філософії науки, до заперечення її філософського і загальнокультурного значення (П. Фейєрабенд, Р. Рорті). Історіографія філософії науки в ХХ ст., як правило, обмежується посиланнями на англо-американських і німецьких авторів, чий роботи задають домінуючий напрям розвитку. Картина, проте, була б неповною без врахування вкладу інших національних шкіл, утворюючих не стільки периферію, відтворюючи на свій лад загальноновизнані ідеї, скільки обширний репертуар альтернативних теорій і підходів.

(Далі буде)

Список використаних джерел

1. Канке В. А. Философия науки: учебник для студентов средних специальных учеб. заведений / В. А. Канке. – М.: Логос, 2008. – 285 с.
2. Касавин И. Г. Философия науки / И. Г. Касавин, Б. И. Пружинин // Новая философская энциклопедия: в 4-х. томах. – М.: Мысль, 2001.

References

1. Kanke V. A. Fylosofyya nauky: uchebnyk dlya studentov srednykh spetsyal'nykh ucheb. zavedeniy / V. A. Kanke. – M.: Lohos, 2008. – 285 s.
2. Kasavyn Y. N. Fylosofyya nauky / Y. N. Kasavyn, B. Y. Pruzhynyn // Novaya fylosofskaya entsyklopedyya: v 4-kl. tomakh. – M.: Mysl', 2001.

Vashkevich V. M., Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department, National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov (Ukraine, Kiev), gileya.org.ua@gmail.com

Worldview philosophical foundations of science and the problem of demarcation

Consideration of the parameters of the scientific picture of the world would not be complete without an analysis of its philosophical foundations. This topic belongs to such a subject area as the philosophy of science - the philosophical direction, which chooses science as an epistemological and socio-cultural phenomenon.

As a direction, the philosophy of science is represented by the original concepts that offer different models of the development of science and epistemology. It focuses on identifying the role and significance of science, the characteristics of cognitive, theoretical activities.

Keywords: ideological and philosophical foundations of science, problem of demarcation, epistemological, socio-cultural phenomenon.

* * *

УДК 111.852:167.23.000.7.01

Бенюк О. Б.,
кандидат філософських наук,
викладач кафедри філософії, Київський
національний університет культури і мистецтва
(Україна, Київ), obeniuk@gmail.com

ТЕХНІЧНІ ІННОВАЦІЇ ТА МИСТЕЦЬКИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У ХХ СТ.

Виявлено тісний зв'язок між мистецьким експериментом та новітніми технологіями у культурному просторі ХХ століття. До уваги представлено трактування у культурно-філософському та естетичному дискурсі поняття техніки. Сформувалися як культурний феномен, «техніка» і «новітні технології» стали об'єктом аналізу таких філософів середини ХХ століття, як О. Шпенглер, К. Ясперс, Х. Ортега-і-Гасет, П. Сорокін. Ці мислителі сформували погляд на техніку як культурний феномен і розглядали її вплив загалом на життя суспільства. В. Беньямін, Т. Адорно, У. Еко зорієнтували свою увагу на виявленні впливу новітніх технологій на мистецьку сферу в епоху модернізму та постмодерну. Цей вплив виявився у формуванні особливих художньо-естетичних феноменів – модерністського та постмодерністського мистецьких експериментів. Тому осмислення експериментування, новаторства, винахідництва, революційного застосування звичних засобів творення та долучення новітніх технічних засобів – це ті естетичні проблеми, що актуалізуються у наукових розробках зазначених авторів. Зв'язок мистецького експерименту із новітніми технологіями у сфері мистецької практики мав надзвичайно багатоманитне втілення. Сюрреалізм, кубізм, футуризм та багато інших художньо-естетичних концепцій активно задіювали новітні технічні винаходи у різних видах мистецтва: в малярстві, архітектурі, театральному, фото- та кіномистецтві. Залучення новітніх технологій до творчого процесу на початку століття запровадило тенденцію формування нових видів мистецтва. І ця тенденція впродовж всього століття тільки розвивалася, привнісши до мистецької скарбниці мистецтво фотографії, кіно, перформансу, віджеї-арту, ленд-арту та ін. В епоху постмодернізму зв'язок мистецтва та технологій набуває все глобальніших масштабів, формуючи нові «тривоги» сучасності, які суспільство зможе здолати, якщо не втратить своєї гуманної сутності.

Ключові слова: мистецький експеримент, техніка, новітні технології, новаторство, модернізм, постмодернізм.

Бурхливий розвиток техніки у ХХ столітті та її вплив на формування культури став об'єктом дослідження та аналізу від самого початку століття. Видатні мислителі, як, наприклад, О. Шпенглер, П. Сорокін, К. Ясперс, Х. Ортега-і-Гасет, Т. Адорно, В. Беньямін та інші, у своїх працях осмислювали цей феномен, оскільки його вплив на людське суспільство, культуру, безперестанно зростав. Так само, постійно зростав вплив техніки на мистецьку сферу культури. Більш того, інноваційні технології від самого початку ХХ століття і досі, активно долучаються до процесів художнього творення, особливо у мистецьких експериментах. Адже, залучені до художньої творчості, інноваційні технології сприяли утворенню новітніх видів мистецтва, починаючи від мистецтва фотографії та кіно, і до віджеї-арту, перформансу, відео-арту та інших.

ХХ століття є періодом активного застосування у мистецькій практиці та тлумачення в естетичній теорії такого художнього феномену, як мистецький експеримент. Попри жваве оперування експериментальним методом у художньому творенні, починаючи від позитивістської обґрунтованої теорії експериментального роману Е. Золя, через експериментування модерністів задля пошуку нового, і врешті до постмодерних